

PAGANINI TE GENT

Op 21 Maart 1834 was de legendarische Niccolò Paganini in onze stad. Hij gaf in de St.-Sebastiaansschouwburg een concert dat een onvergetelijke indruk zou achterlaten en waar nog generaties lang zou over gesproken worden.

De beroemde violist was toen 51 jaar oud en het hoogtepunt van zijn carrière had hij achter de rug. Niet dat zijn fenomenale begaafdheid ook maar in iets zou achteruitgegaan zijn, maar zijn populariteit was aan het tanen.

Sinds tientallen jaren had hij concerten gegeven (het moeten er wel een paar duizend geweest zijn) en was hij verscheidene malen opgetreden in de voornaamste Europese steden. Geen enkele populariteit kan zich integraal handhaven gedurende een dergelijk lange periode.

Daar moet aan toegevoegd worden dat Paganini niet alleen tienduizenden bewonderaars kende, maar ook tal van vijanden bezat.

Normaal verschijnsel : iemand die over uitzonderlijke gaven beschikt wekt altijd de afgunst van tal van onbenulligheden die ook graag zouden willen maar niet kunnen. De man was bovendien schatrijk, ook al iets dat over het algemeen niet in dank afgenomen wordt door dezen die dat niet zijn. Dat was zo in de tijd van Paganini en daar is inmiddels niets aan veranderd; u had het misschien ook al gemerkt.

De fouten die de man wel zal bezeten hebben (wie bezit er gene ?) werden door zijn vijanden stelselmatig naar voren geschoven en opgeblazen. Daar dit onvoldoende bleek om zijn populariteit in het gedrang te brengen werden er dan enkele nieuwe bij gecreëerd.

Zo werd o.m. door "goed ingelichte personen" verteld dat hij wegens moord vele jaren doorgebracht had in de gevangenis. Amusant in deze zaak is dat zijn vijanden precies het tegenovergestelde effect bewaarden. Deze pikante details droegen er toe bij dat iedereen (ook dezen die minder van muziek hielden) wel eens van dichtbij deze wrede moordenaar wilden zien en horen.

Paganini zelf was minder gelukkig met deze aangelegenheid, maar niet-tegenstaande al zijn pogingen is hij er nooit in geslaagd deze legende te ontzenuwen. Misschien ook wel omdat er in zijn biografie enkele gaten zaten die nooit opgevuld werden.

Het was de eerste maal dat Paganini in België optrad en, met uitzondering van Gent, werd deze concertreis alhier een complete fiasco. De reden was niet ver te zoeken. Voor duistere motieven die wij nog altijd niet goed begrijpen had de geestelijkheid een "hetze" tegen

Paganini ingezet. Er werd met klem afgeraden te gaan luisteren naar deze discipel van de duivel. De ongelooflijke halsbrekende toeren die Paganini uitvoerde op zijn Guarnerius lagen zó ver boven de mogelijkheden van de begaafdsten van zijn tijd, dat velen de mening toegedaan waren dat het slechts de duivel kon zijn die zijn handen leidde. Zij beschouwden het als een onmogelijkheid dat een mens in staat zou geweest zijn iets dergelijks te presteren. Het satanisch uitzicht van Paganini droeg er misschien toe bij dit geloof te versterken. Lag dit aan de basis van die hetze gelanceerd door de geestelijkheid? Wij weten het niet, maar een feit is dat zij succes had.

In Antwerpen was de zaal maar half gevuld, in Brussel werd hij onthaald op gejuif en werden hem stapels scheldwoorden naar het hoofd geslingerd, waarvan niet het minst gehoorde was: "Vuil skelet".

In Brugge waren er maar 14 kaarten verkocht en werd het concert afgelast.

Was het een reactie van het orangistische Gent tegen het standpunt van de geestelijkheid? Hier kende het optreden van Paganini een overweldigend succes. Nu was er vooraf in de Gentse kranten wel heel wat reclame gemaakt voor dit concert.

In de "Gazette van Gend" van 7 Maert 1834 kunnen wij het volgende lezen:

"Na men stelliglyk verneemt, zal den wydberoemden Paganini, naer zyn vertrek uyt Brussel, zyne wonderlyke begaafdheden in een concert laten hooren: den 18 dezer te Antwerpen, den 21 binnen onze stad, den 24 te Brugge en dan 26 te Duynkerke, van waer hy zich nae Calais zal begeven, om in Engeland weder te keeren. Zie daer een tyding welke de talryke dilettanti die Gend in haer midden bezit ongetwyffelt zal verrukken". Op 19 Maert lezen wij: "Het is aenstaenden vrydagh avond dat onze toonkunstminnaren het genoeg zullen hebben van het wonderlyk en eenig kunst-talent van den signor Paganini in het groot schouwburg dezer stad te bewonderen".

Op 21 Maert, dag van het concert, de advertentie:

"Grand Théâtre de Gand.

Aujourd'hui Vendredi 21 Mars 1834. GRAND CONCERT EXTRAORDINAIRE. M. Watson, compositeur du théâtre royal de Covent-Garden à Londres, a l'honneur de prévenir le public qu'il a engagé le célèbre violon PAGANINI à donner, avant son départ pour l'Angleterre, un seul concert.

La partie vocale sera remplie par Melles Wells et Watson, premières cantatrices des théâtres de Covent-Garden et Hay-Market, à Londres".

Op 18 Maart had "Le Journal des Flandres" geschreven :
"M. Bennati, l'un des premiers médecins de l'Italie, a écrit sur Paganini, dans l'intimité duquel il a été plus de 10 ans, une notice curieuse et savante . . .

Wij vertalen vrij : Het is onmogelijk een fijner gehoor te hebben dan dat van Paganini. Hij hoort wat men op zeer grote afstand zegt, zelfs met gedempte stem, en de gevoeligheid van zijn trommelvlies is dusdanig dat hij werkelijk pijn ondervindt wanneer men hard spreekt in zijn nabijheid. De muzikale fijnheid van zijn gehoor overtreft alles wat men kan indenken. Hij heeft geen enkele moeite om tussen het overdovend lawaai van de percussie-instrumenten van het grootste orkest, zijn viool te stemmen. Bij verschillende gelegenheden heeft hij de volmaaktheid van zijn muzikaal orgaan aangetoond door juist te spelen op een viool die niet gestemd was.

Paganini is bleek en mager en van middelbare grootte. Niettegenstaande het feit dat hij slechts 51 jaar is ziet hij er ouder uit. Dit komt door zijn magerheid en wegens het feit dat hij geen tanden meer heeft, waardoor zijn mond invalt en zijn kin meer vooruitsteekt. Zijn groot hoofd, ondersteund door een lange magere hals staat in sterke disproportie met zijn dunne ledematen.

Een hoog, breed en vierkantig voorhoofd, een zeer karakteristieke arendsneus, perfect gebogen wenkbrauwen, een geestige, schalkse mond die wat herinnert aan deze van Voltaire, grote wijd uitstekende oren, lang zwart haar dat ordeloos over zijn schouders valt en sterk contrasteert met zijn bleke gelaatskleur.

Dit alles geeft aan Paganini een buitengewoon voorkomen.

Tot zover Dr. Bennari.

Niettegenstaande het feit dat de prijzen der plaatsen verdriedubbeld waren (dit was het normaal Paganinitarief) was de zaal totaal uitverkocht. De Gouverneur kon niet aanwezig zijn, want zelfs zijn loge had men mede uitverkocht. Waarschijnlijk zal men toen, zoals nu, gedacht hebben : "die man zal toch wel niet komen".

De loges kostten 9 fr. Voor een orkestzetel moest 7,50 fr. neergeteld worden. De parketplaatsen gingen weg aan 6 fr. Op het 3e moest nog steeds 4 fr. betaald worden en een plaatsje op ons populair "kiekenskot" was toch nog altijd goed voor 1 goudfrank, een toch wel niet onbelangrijk bedrag in 1834.

Zoals dit in die tijd gebruikelijk was, begon het concert op een uur dat nu voor ons ondenkbaar is : half zeven.

Paganini speelde 4 stukken :

- 1° Preludio è rondo brillante, composé et exécuté par Paganini.
- 2° L'aria favorite (Nel cor piu mio) avec variations composées et exécutées sans accompagnement par Sig. Paganini.
- 3° Sonate militaire, sur une seule corde (la quatrième), composée et exécutée par Paganini.
- 4° Variations admirables sur la chanson populaire à Naples, le Carnaval de Venise, avec une description des bouffes et saillies relatives à un carnaval vénitien, composées et exécutées par Sig. Paganini.

Het is misschien interessant het een en ander te vertellen over het 3° stukje dat Paganini speelde, zijn fameuze Militaire Sonate uitgevoerd op één enkele snaar.

Hoe was die man er toe gekomen het zich zelf zo nodeloos moeilijk te maken ?

Aan de basis ligt waarschijnlijk een incident dat zich voordeed 28 jaar vroeger. In 1806 moest Paganini een concert geven in Livorno. Daar speelde zich een scène af die wel kon uitgedacht zijn door Charlie Chaplin.

Paganini, die juist in een nagel getrapt had, komt op het toneel al mankende. Deze kleine handicap verhoogt het karikaturale van zijn verschijning en verwekt onmiddellijk een enorme hilariteit bij het publiek. Heel die zaal wordt plotseling electrisch geladen en van nu af is men bereid om met om het even wat te lachen. Juist op het ogenblik dat Paganini wil beginnen spelen vallen de kaarsen van zijn pupiter. Uitbundige en verdubbelde hilariteit bij het publiek. Het ongelukje wordt hersteld, Paganini begint. Hij heeft nog geen 3 noten gespeeld of er volgt een formidabele knal : zijn snaar is gesprongen. Héél die zaal ligt plat van het lachen.

Maar Paganini, zonder een spier te vertrekken, speelt zijn Concerto onverstoorbaar verder op de 3 resterende snaren. Het overweldigend succes dat hij na die uitvoering kende, zal hem er wellicht toe aangezet hebben dit procédé verder uit te werken.

Hij zal misschien gedacht hebben : waarom 3 snaren gebruiken als ge het met 2 ook kunt doen ? Toen hij hofviolist en -dirigent was bij de zuster van Napoleon, Elisa Bonaparte, componeerde hij een "Scène Amoureuse" die hij speelde op een viool met slechts 2 snaren : de eerste en de vierde. De ene drukte de gevoelens uit van een jonge vrouw, de andere de gepassioneerde taal van een minnaar. Alle gevoelens werden in dit stuk vertolkt : tederheid, woede, geluk, jaloersheid. Na de uitvoering feliciteerde de Prinses hem en zei : "Gij komt het onmo-

gelijke te doen. Zou één enkele snaar niet volstaan voor een talent zoals het uwe" ? "Jawel" antwoorde Paganini, en hij componeerde zijn beroemde "Sonate Militaire" die een van zijn klassieke programma-stukken zou blijven.

Maar komen wij terug naar die onvergetelijke avond in Gent in 1834. Het succes was overweldigend. Na de uitvoering van het laatste stuk werd er een kroon op de scène geworpen die, onder daverend applaus door de dirigent op het hoofd geplaatst werd van Paganini.

Na het concert bleef het publiek staan voor het "Hôtel de la Poste" waar hij was afgestapt. Ook het orkest kwam zich daar opstellen en bracht hem een serenade. De grote violist verscheen aan het venster en betoonde zijn waardering voor de gebrachte stukken door enthousiast applaus vergezeld van talrijke "Bravo's".

Hij ontving vervolgens verschillende artiesten in zijn appartement en betuigde hun nogmaals zijn grote waardering.

Het relaas in de kranten was uitvoerig en enthousiast.

"De Gazette van Gend" sprak van "den wonderbaren kunstoeffenaer" en van de "verrukking" die veroorzaakt werd door de uitvoering van "zyne Krygs-sonate op de vierde snaar". "Men moet Paganini gehoord hebben om zich een denkbeeld van zijn kunsttalent te kunnen vormen".

Nog lyrischer en uitgebreider was de "Messenger de Gand" :

"Vous avez entendu les plus célèbres violons du monde; Kreutzer, Lafont, Bériot, Baillot, ils vous ont tous étonné, enchanté, transporté par la justesse de leurs modulations, l'énergie de leurs accords, la facilité de leur jeu. Vous avez cru jusqu'ici avoir perçu les limites de la capacité du violoniste. Eh bien, vous n'en êtes qu'à l'alpha de votre expérience; vous ignorez ce que peut un homme de génie, armé d'un violon et d'un archet, si vous n'avez vu et entendu Paganini".

En zo gaat het nog een hele tijd verder. Wij vertalen vrij nog enkele passages van de "Messenger" :

"Het is werkelijk onmogelijk de levendige indrukken, de extatische aandacht, de macht die Paganini uitoefent op dezen die hem aanhoren, te beschrijven. Hij verricht wonderen, maar wonderen die boeien, ontroeren, bekoren. Hij verricht ze met zulk een groot gemak dat zij natuurlijk gaan schijnen. Wij gaan hier geen analyse geven van de 4 stukken die de beroemde virtuoos gespeeld heeft. Een beschrijving, hoe levendig ook, hoe juist ook, zou nooit een idee kunnen geven van het talent van Paganini. Wij herhalen het, men moet hem horen. Er werd bij ons nog nooit een artiest toegejuicht met zo veel enthousiasme, met zo veel vervoering.

De beroemde artiest scheen er gevleid door te zijn. Hij heeft zich ook zeer tevreden betoond over ons orkest. Reeds 's morgens bij de repetitie toonde hij zich zeer voldaan en, afbreuk doende aan een gewoonte, heeft het hem liefd de 4 stukken te spelen die hij 's avonds voor het publiek gebracht heeft”.

Het was inderdaad de gewoonte van Paganini bij de repetities zèlf niet te spelen. Hij gaf zijn instructies aan het orkest en als men aan het deel van de solopartij gekomen was, zei hij : “Etc. etc. Messieurs” en ging dan weer verder met de orkestpartij.

Het mocht dus zeker als een grote eer en blijk van waardering beschouwd worden dat Paganini zich verwaardigd had op de repetitie zelf te spelen.

Wij gaan nog even terug naar de “Messenger” :

“Deze buitengewone man die niet had willen horen van de medewerking van de muzikanten in Brussel, scheen zich onder de onzen goed thuis te voelen. Na het concert heeft hij zijn hartelijke dank betuigd aan het orkest en welverdiende lof toegezwaaid aan de Heer Mezeray zoon, dirigent, en aan verschillende artiesten van ons orkest”.

Zij konden moeilijker een meer verdiende en vleierder bijval ontvangen.

Hoe moeten wij nu Paganini beoordelen, 2 eeuwen nadat hij geboren werd en anderhalve eeuw na zijn optreden in Gent ?

Wij moeten een verschil maken tussen de executant en de componist. Wat zijn gaven als violist betreft zijn wij vanzelfsprekend uitsluitend aangewezen op getuigenissen. Maar de getuigenissen van dezen die hem konden beoordelen zijn zo volledig gelijklopend en unaniem, dat wij slechts één conclusie kunnen trekken : hij is de grootste violist aller tijden geweest en niemand is er ooit in geslaagd hem te evenaren. Overal dezelfde beoordelingen : Ongelooflijk, onverstaaanbaar, duivels, men kan het niet beschrijven, men moet het zèlf gehoord hebben.

Een grote vioolvirtuoos schreef : “Ik heb eindelijk Paganini gehoord en alhoewel ik hem gehoord heb kan ik het nog altijd niet geloven”.

Paganini als componist nu.

In het snobistisch wereldje van de zogenaamde kunstcritici is het “de bon ton” Paganini tot op de grond af te breken. Al wat hij gemaakt heeft is pure virtuositeit en heeft met muziek of muzikaliteit niets te maken, zo wordt in deze kringen gezegd.

Als er dan eens een verloren gegaan concerto ontdekt wordt, wordt zo iets in dit speciale wereldje sterk betreurd en vindt men dat men

het beter niet zou teruggevonden hebben.

Als een laureaat van de Koningin Elisabethwedstrijd het waagt een vioolconcerto van Paganini te spelen, dan vindt men het zeer spijtig dat iemand met zulke capaciteiten getuigt van dergelijke slechte smaak. Dit dan door mensen die zelf nooit iets valabels gecreëerd hebben en trouwens volledig onbekwaam zijn om dit te doen. Het onbewust aanvoelen van hun eigen inferioriteit, onkunde en onbenulligheid is waarschijnlijk de voornaamste oorzaak van hun complexen en hun frustraties. Goed, dit was dan terloops een korte afrekening met deze onuitstaanbare pedanterikken.

Het lijkt geen twijfel dat in bepaalde "études", zijn "capricci" het accent inderdaad voornamelijk gelegd wordt op de virtuositeit; toch is de muzikaliteit er ook steeds aanwezig. Althans voor dezen die oren hebben om te horen. Men kan zich trouwens afvragen of het wel mogelijk zou zijn voor een genie om niet geniaal te zijn.

Wat wel juist is, is dat Paganini wel eens trucjes durfde uithalen op zijn viool, zoals het nabootsen — op een trouwens ongelooflijk natuurlijke wijze — van allerlei dierengeluiden. Maar dit was een grapje natuurlijk, een kleine toegeving aan en een knipoogje naar het publiek. Als men al niet meer mag lachen

Verlaten wij deze critici en laat ons eens te rade gaan bij mensen die werkelijk iets van muziek afwisten.

Wie waren fervente bewonderaars van Paganini? Een Schumann en een Brahms, een Berlioz en een Spontini, Liszt, Meyerbeer, Chopin, Vieuxtemps.

En onze goede brave Schubert die het heel zijn leven lastig had om de 2 eindjes aaneen te knopen, veroorlooft zich een dure plaats wanneer Paganini in 1828 in Wenen is. Hij is zo wild enthousiast dat hij een tweede maal terugkeert en zijn vriend Bauernfeld meesleept en er op staat zijn entreekaartje te betalen omdat Bauernfeld zich de extreem hoge prijs van 5 gulden niet kan veroorloven.

Refererend aan dit concert schrijft de bij uitstek muzikale Schubert aan zijn vriend Hüttenbrenner: "In het Adagio heb ik een engel horen zingen".

Dichter bij ons, zei Jacques Thibaud: "Les compositions de Paganini? Divines".

Paganini stierf te Nice op 27 Mei 1840 op 57-jarige leeftijd.

Maar keren wij, om te besluiten, even terug naar het Gent van 1834 om dit fameus concert te plaatsen in het kader van enkele lokale gebeurtenissen.

Er lagen toen in 2 Gentse wiegen een 2 maanden oude baby, de ene genoemd Frans de Potter, de andere Prosper Claeys.

Twee dagen vóór het concert werd in het boerendorpje Nevele een meisje geboren. Haar naam : Rosalie Loveling.

Een maand daarvoor vond in dezelfde St.-Sebastiaansschouwborg de première plaats van "Robert le Diable".

In april wordt de suikerfabriek van Casier in de Slijpstraat volledig vernield door brand.

In juni reikt Burgemeester Van Crombrugge de gouden medaille van de Vereniging "Montyon et Franklin" uit aan Kanunnik Triest.

In augustus, bezoek te Gent van Leopold I met Louise-Marie.

In september wordt de nieuwe "gasfabriek op den Dok" geopend en wordt de Gentse lollekesheere Jan Pek geboren.

In oktober stijgt Margat op in de Bijlokemeersen met een ballon gevuld met waterstofgas.

Dit was o.m. het Gent van bijna anderhalve eeuw geleden.

HUGO COLLUMBIEN

WIL DE MEDEPATIENT EVEN OPSCHUIVEN, A.U.B. ?

Het is in onze tijd, waarin de problematiek van de volksgezondheid een overwegende rol speelt in onze samenleving, eenvoudig onvoorstelbaar dat tegen het einde der 18e eeuw in het Bijlokehospitaal het nog steeds de gewoonte was de zieken, de mindergegoeden dan, met twee in één bed te leggen.

Dergelijke praktijken worden ons duidelijk in een brief, geschreven ten jare 1757 door de schepenen van de Keure, gericht aan de abdis van de Bijloke. Het schrijven herinnert de abdis aan bepaalde overeengekomen regels inzake de verzorging van de zieken, vooral de behoeftigen, en klaagt tal van misbruiken aan welke in het gesticht schering en inslag waren . . .

Het ware te wenschen voor het welvaren van de siecken die op titel van armen deser stadt Ghendt sikh transportereren of laten draghen naar de Bijloke dat het volgende onderhouden wiert : Dat soude ghevonden worden in den tyt als er overlast van siecken is, dat de siecken niet en moeten geleyt worden met twee in één bedde . . .